

Nr 512.

Godkänd av första kammaren den 8 december 1943.

Godkänd av andra kammaren den 8 december 1943.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet jämte i ämnet väckta motioner.

(Statsutskottets utlåtande nr 263.)

Till Konungen.

I propositionen nr 332 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943, föreslagit riksdagen att dels medgiva, att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av chefen för socialdepartementet i nämnda statsrådsprotokoll förordade grunder, dels föreskriva, att under kalenderåret 1944 statsbidrag må utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor, dels medgiva, att utbildningen av hemvårdarinnor understödjes med statsbidrag på det sätt som departementschefen förordat, dels medgiva, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivet belopp, 425,000 kronor, dels ock å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln till Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor anvisa ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har riksdagen till behandling förehaft dels motionen I: 331, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta, att huvudmannaskapet för hemhjälpverksamheten även må kunna anförtros åt de erkända sjukkassorna, dels motionen I: 344, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta fastställa lönen för hemvårdarinnor till 1,800 kronor för år jämte tre ålderstillägg om vardera 100 kronor efter tre, sex och nio års tjänst, dels motionen II: 456, vari hemställt, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i propositionen, att statsbidrag utgår till en hemvårdarinna per 1,500 invånare i kommun på landsbygden och att i övrigt tillbörlig hänsyn tages till kommunens ytvidd, dels motionen II: 464, vari bland annat hemställt, att riksdagen måtte uttala, att väl kvalificerade hembiträden icke blott i undantagsfall utan i talrikast möjliga fall skola tagas i anspråk för uppgiften som hemvårdarinnor, dels motionen II: 481, vari hemställt, 1:o) att riksdagen

mätte fastställa den kontanta minimilönen för heltidsanställd hemvårdarinna till 1,500 kronor i grundlön jämte dyrtidstillägg och tre ålderstillägg å 100 kronor efter, tre, sex och nio års tjänstgöring; samt 2:o) att riksdagen i konsekvens härmed mätte fastställa statsbidraget för varje heltidsanställd hemvårdarinna till 1,000 kronor med möjlighet till jämkning vid sjunkande dyrtidstillägg, dels ock motionen II: 483, vari hemställts, att riksdagen vid behandlingen av förevarande proposition mätte beakta de synpunkter, som i motionen anförts.

Såsom departementschefen framhållit torde skapandet av en effektiv social hemhjälp vara en av de viktigaste åtgärder, som kan vidtagas till stöd åt familjen. Den verksamhet, som hittills bedrivits i syfte att tillgodose behovet av hjälp från utomstående åt familjer, där husmodern blivit tillfälligtvis urståndsatt att arbeta, har varit av ringa omfattning i jämförelse med det behov, som förefinnes. Med hänsyn härtill och till de allt större svårigheterna för husmödrarna att anskaffa lejd arbetskraft delar riksdagen departementschefens uppfattning, att en snar lösning av frågan om det allmännas stöd till den sociala hemhjälpverksamheten nu bör eftersträvas.

Såsom ett särskilt skäl för att staten utan dröjsmål ingriper stödjande och reglerande på förevarande område vill riksdagen i likhet med departementschefen framhålla, att garantier därigenom vinnas för att hemhjälpverksamheten i fortsättningen först utbygges i de delar av landet, där behovet ter sig mest trängande. Riksdagen delar departementschefens uppfattning, att statsbidrag till den sociala hemhjälpens tills vidare i första hand bör komma landsbygden till godo.

Hemhjälp är avsedd att lämnas hem, där på grund av sjukdom, barnsbörd eller andra därmed jämförbara omständigheter behov av biträde med hemmets skötsel tillfälligt uppstår. Förslagets grundtanke, att hemhjälpens därvid skall ersätta den arbetskraft, som hushållet genom dylika tvingande omständigheter blivit tillfälligtvis strandsatt på, finner riksdagen välbetänkt. Vid bedömande av behovet av hemhjälp böra, såsom departementschefen framhållit, de lokala organen tillerkännas en tämligen vid provningsrätt. Givetvis bör hjälpen alltid lämnas där behovet är störst men uteslutet bör icke vara att hjälp i mån av tillgång på arbetskraft meddelas under sådan frivillig bortovaro av husmodern, som kan jämsställas med semester.

Departementschefen har funnit det berättigat, att hemhjälp skall kunna lämnas icke blott obemedlade. I mån av tillgång på arbetskraft förutsättes hemhjälp skola kunna mot ersättning lämnas även åt sådana, som icke kunna anses vara mindre bemedlade, därest omständigheterna i övrigt göra dylik hjälp påkallad. I motionen II: 483 befaras, att, om tillgången på arbetskraft skall vara allena utslagsgivande, resultatet kan bliva, att en bemedlad familj icke ens i det mest trängande nödläge kan komma i åtnjutande av hjälp. Motionärerna föreslå därför en närmare precisering i denna fråga. Riksdagen vill framhålla, att man vid bedömande av framställningar om hemhjälp från sådana, som icke kunna anses såsom mindre bemedlade, givetvis bör taga i betraktande deras möjligheter att på annat sätt erhålla lejd arbetskraft. Då

de lokala organen emellertid förutsättas skola få en tämligen vid prövningsrätt vid bedömande av såväl behovet av som de ekonomiska förutsättningarna för hemhjälp, kan riksdagen icke finna ett mera detaljerat fastställande av dessa förutsättningar lämpligt.

Den statliga tillsynen över den statsunderstödda sociala hemhjälpverksamheten föreslås skola provisoriskt uppdragas åt socialstyrelsen, som till sitt förfogande skulle få dels en hemhjälpkonsulent och dels en rådgivande nämnd, som ansetts böra omfatta representanter för centralnämnden för Sveriges hemsysterskolor, svenska röda korset och husmödrarnas samarbetskommitté. Dessutom skulle i nämnden beredas plats för experter inom den husliga undervisningens och sjukvårdens områden. I motionen II: 483 har framhållits, att husmödrarnas samarbetskommitté representerar två politiska och två opolitiska kvinnoorganisationer. Att vissa politiska kvinnoorganisationer skola ha större inflytande än andra har förefallit motionärerna icke vara sakligt motiverat. Riksdagen finner för sin del de i propositionen uppdragna riktlinjerna för den statliga tillsynens organisation i huvudsak ägnade att på tillfredsställande sätt tillgodose behovet av sakkunskap på området. Vad angår den rådgivande nämnden torde på Kungl. Maj:t böra ankomma att vid utseende av ledamöter i nämnden vidtaga den jämkning, som må föranledas av motionärernas påpekande.

Medan huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpverksamheten enligt förslaget skall anförtros primärkommunerna, föreslås landstingen skola lämna sin medverkan såväl i form av bidrag till hemvårdarinnas avlöning som för hjälpens utformning inom respektive landstingsområde. Landstingens bidrag föreslås skola utgöra obligatoriskt villkor för att kommunerna skola erhålla statsbidrag. Kostnadsfördelningen enligt Kungl. Maj:ts förslag innebär, att, medan staten bidrager med ungefär 40 procent av kostnaderna för hemvårdarinnas avlöning, på landstingen skulle falla omkring 20 procent och på kommunerna omkring 40 procent.

Riksdagen finner för sin del Kungl. Maj:ts förslag i fråga om landstingens medverkan vid hemhjälpens utformning välgrundat. Deras hittills ådagalagda intresse för verksamheten och den nytta de såsom huvudmän för den slutna kroppsvården ha av en hemhjälpverksamhet, som fungerar på åsyftat sätt, talar såsom departementschefen framhållit för en sådan medverkan, genom vilken även det önskvärda samarbetet med distriktsvården skulle tryggas. Det synes riksdagen lämpligast, att handläggningen av landstingens hemhjälpärenden anförtros hälsovårdsberedningarna. Såsom departementschefen framhållit böra landstingen dock vara oförhindrade att i stället för ändamålet tillätta en särskild hemhjälpstyrelse eller anförtro uppgiften åt annat organ. Att landstingen skola lämna bidrag till verksamheten och att sådant bidrag skall utgöra obligatoriskt villkor för statsbidrag till kommunerna finner riksdagen även väl motiverat. Vad angår fördelningen av kostnaderna mellan stat, landsting och kommun, har riksdagen vid sitt övervägande av denna fråga godtagit Kungl. Maj:ts förslag.

Huvudmannaskapet för den sociala hemhjälpen torde på sätt departements-

chefen föreslagit böra tillkomma primärkommunerna. Då kvinnor med husmoderserfarenhet mera sällan torde vara ledamöter i landskommunernas redan befintliga nämnder och styrelser, synes det riksdagen mest ändamålsenligt, att den kommunala ledningen av verksamheten anförtros en särskild hemhjälpnämnd. Att så sker bör dock icke utgöra villkor för statsbidrag. Riksdagen delar alltså departementschefens uppfattning om att kommunerna böra ha full valfrihet mellan att tillsätta särskild hemhjälpnämnd och att lämna uppdraget åt redan befintligt organ. Likaså har riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förslag, att kommun, som erhåller statsbidrag, skall kunna under av departementschefen angivna förutsättningar överlåta hemhjälpverksamheten på enskild sammanslutning. Att huvudmannaskapet — då landstinget anser det vara ändamålsenligt — anförtros åt en enskild sammanslutning för vissa områden, där kommunerna av ekonomiska eller andra skäl icke förmå uppbygga en hemhjälporganisation, har riksdagen icke heller velat motsätta sig, ehuru verksamheten i dylika fall skulle komma att bedrivas utan kommunalt stöd. I motionen I: 331 framhålles, att sjukkassorna äro synnerligen lämpliga och kompetenta att handhava de uppgifter, som skulle ankomma å hemhjälpnämnd, därest sådan vore inrättad. Motionärerna ha föreslagit, att huvudmannaskapet för hemhjälpverksamheten skall kunna anförtros även de erkända sjukkassorna. Riksdagen delar motionärernas uppfattning om att sjukkassor i nämnda hänseende böra vara likställda med andra enskilda sammanslutningar.

Behov har ansetts föreligga av särskild yrkesskola, som ger möjlighet för unga flickor att från början utbilda sig till hemvårdarinnans yrke. Å andra sidan förutsattes, att praktiskt dugliga kvinnor med personlig lämplighet för uppgiften och erfarenhet från det husliga området böra kunna användas inom den sociala hemhjälpverksamheten även om de icke genomgått yrkesskola. Sökande, vilka icke genomgått yrkesskola, skola kunna förvärva hemvårdarinnekompetens genom en 2-månaders kompletterings- eller provkurs, varvid de skulle undervisas i näringslära, teoretisk barnavård, sjukvård och hälsolära, hemekonomi och socialvård. Under kursen skulle vidare elevernas praktiska färdighet prövas i matlagning, sömnad, barnavård och övriga grenar av husligt arbete samt mjölkning (för jordbruksområden). Från genomgång av sådan kurs förutsattes dock tillsynsmyndigheten skola kunna medgiva dispens.

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot vad departementschefen anført i fråga om skolutbildningen. Eftersom av hemvårdarinna framför allt bör krävas att hon skall kunna intaga en husmoders plats i hushållet, bör emellertid praktisk erfarenhet, kompletterad med ifrågavarande 2-månaders kurs, i mycket stort antal fall utgöra tillräcklig utbildning för ifrågavarande tjänster. Frågan om i den praktiska utbildningen i sådana fall obligatoriskt bör ingå viss tids tjänstgöring å sjukvårdsinrättning och barnbördsavdelning vid lasarett har varit föremål för delade meningar inom riksdagen. Såsom skäl för att fastställa en dylik tjänstgöring såsom villkor för erhållande av hemvårdarinnekompetens har framhållits, att hemvårdarinnornas arbete i mycket stor utsträckning kommer att förläggas till hem, där husmoderns arbetskraft

på grund av exceptionella förhållanden behöver ersättas eller kompletteras, och att de då icke borde stå handfallna inför uppgiften att lämna biträde åt distriktssköterska eller barnmorska. Riksdagen har emellertid icke ansett sig böra besluta en dylik bestämmelse men förutsätter, att tillsynsmyndigheten skall äga medgiva vederbörande landsting att för sitt område uppställa ett dylikt kompetensvillkor.

Hemvårdarinnorna skola enligt förslaget kunna vara hel- eller deltidanställda. De heltidsanställda skola i löneförmåner åtnjuta lön efter ett grundlönebelopp av 1,200 kronor för år jämte dyrtidstillägg efter samma grunder som gälla för distriktssköterska (för närvarande 19.6 procent). Härtill kommer förmånen av fri bostad eller ersättning för densamma ävensom tre ålders-tillägg å vartdera 100 kronor.

I motionen II: 483 anses möjligheterna att höja den sålunda föreslagna lönenivån böra undersökas. I motionen I: 344 har föreslagits, att grundbelopp jämte dyrtidstillägg skall utbytas mot ett fast belopp om 1,800 kronor, medan slutligen i motionen II: 481 föreslagits, att grundbeloppet med bibehållande av dyrtidstillägget skall höjas till 1,500 kronor.

I likhet med vad som gäller för distriktssköterskor och barnmorskor synes lönen till heltidsanställd hemvårdarinna böra på sätt Kungl. Maj:t föreslagit utgå i form av ett grundbelopp och ett procentuellt tillägg. Emellertid har riksdagen funnit, att avlöningsförmånerna böra i överensstämmelse med vad som förordats i nämnda motioner utgå efter gynnsammare grunder än dem Kungl. Maj:t föreslagit. Riksdagen har för sin del funnit skäligt, att grundlönebeloppet, med godtagande av Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, bestämmas till 1,500 kronor, vilket vid nuvarande indexläge innebär en begyn-nelselön av 1,794 kronor och en slutlön av 2,153 kronor.

I fråga om minimisättningen till deltidanställd hemvårdarinna har riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts förslag.

Statsbidraget utgör enligt Kungl. Maj:ts förslag 800 kronor per år för heltidsanställd hemvårdarinna. Sjunker dyrtidstillägget till hälften av nu utgående belopp, skall statsbidraget sänkas med 50 kronor. Försvinner kristidstillägget, skall statsbidraget utgå med 700 kronor per år. Fastställda ålders-tillägg skola helt bestridas av statsmedel i överensstämmelse med gällande regler för statsbidrag till distriktssköterskors avlöning. För deltidanställd hemvårdarinna skall statsbidraget utgå med 2 kronor per fullgjord arbetsdag, om hon uppbär avlöning för minst 80 arbetsdagar per år.

Efter dessa grunder utgående statsbidrag föreslås dock maximerade med hänsyn till folkmängden. Sålunda skall statsbidraget enligt förslaget ej utgå med högre sammanlagt belopp än beträffande stad 20 kronor för varje på-börjat 100-tal av folkmängden och beträffande annan kommun 40 kronor för varje påbörjat 100-tal av kommunens folkmängd. I praktiken innebära dessa bidragsgrunder, att statsbidrag kan utgå till en heltidsanställd hemvårdarinna eller däremot svarande deltidanställd arbetskraft på 4,000 invånare i städerna och på 2,000 invånare på landsbygden. Om särskilda skäl såsom svag ekonomi hos kommun föreligga, skall vidare socialstyrelsen kunna medgiva, att stats-

bidrag per 100-tal invånare utgår med högst 40 kronor för stad och högst 75 kronor för annan kommun. Denna möjlighet att höja bidragsbeloppen skall även kunna användas för att stimulera småkommuner till samarbete vid ordnandet av den sociala hemhjälpsfrågan. I särskilt fattiga landsbygdsområden, där behoven kunna te sig särskilt angelägna, föreslås befogethet för socialstyrelsen att medgiva bidrag upp till 75 kronor per 100 invånare, även då enskilda sammanslutningar stå som huvudmän för verksamheten. I motionen II: 456 ha föreslagits sådana ändringar i Kungl. Maj:ts nu ifrågavarande förslag, att statsbidrag skall kunna utgå till en hemvårdarinna per 1,500 invånare i kommun på landsbygden och att i övrigt tillbörlig hänsyn tages till kommunens ytvidd.

Riksdagen har icke funnit anledning till erinran mot ifrågavarande huvudgrunder för bestämmande av statsbidragets belopp.

Med hänsyn till riksdagens ställningstagande till frågan om statsbidrag till hemvårdarinnornas avlöning torde statsbidraget dock böra höjas. I enlighet med befolkningsutredningens förslag bör sålunda dels statsbidraget till heltidsanställd hemvårdarinnas avlöning höjas till 1,000 kronor per år och dels statsbidraget per 100-tal av folkmängden kunna uppgå till 25 kronor i stad och 50 kronor i annan kommun. Med anslutning till yrkandet i motionen II: 456 vill riksdagen framhålla, att vid beräkning av maximibidraget bör särskild hänsyn tagas till befolkningstätheten i de olika landskommunerna. Då riksdagens ståndpunkt innebär, att socialstyrelsen i vissa fall skall kunna medgiva statsbidrag till landskommun till ett belopp, motsvarande lönen till en hemvårdarinna per 1,333 invånare, ha tillräckliga skäl icke synts föreligga för bifall till motionen i övrigt.

Riksdagen vill understryka vad departementschefen anfört om att kommun, som en gång tillerkänts statsbidrag till hemvårdarinnas avlöning icke skall behöva riskera att få detta indraget enbart på den grund, att senare av annan kommun gjord ansökan befinnes vara angelägnare ur behovsynpunkt.

Statsutgifterna för ändamålet avses skola maximeras även därigenom, att riksdagen varje år bestämmer det antal hemvårdarinnor, till vilkas avlöning statsbidrag må utgå under det följande kalenderåret. Första verksamhetsåret (1944) beräknas verksamheten kunna maximalt omfatta 500 hemvårdarinnor. Vad härutinnan ävensom i övrigt anförts och föreslagits har icke givit riksdagen anledning till erinran.

Under återopande av vad sålunda anförts får riksdagen anmäla, att riksdagen

dels i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 331 och 344 samt II: 456, 464, 481 och 483 medgivit att av statsmedel må beviljas bidrag till social hemhjälpsverksamhet i huvudsaklig överensstämmelse med av riksdagen ovan angivna grunder,

dels föreskrivit, att under kalenderåret 1944 statsbidrag må utgå för högst 500 heltidsanställda eller däremot svarande antal deltidsanställda hemvårdarinnor,

dels medgivit, att utbildningen av hemvårdarinnor understöddes med stats-

bidrag på det sätt som förordats i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 8 oktober 1943,

dels medgivit, att Kungl. Maj:t må under budgetåret 1943/44 från det under åttonde huvudtiteln upptagna förslagsanslaget till Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning bevilja understöd med ytterligare högst 25,800 kronor utöver tidigare medgivit belopp, 425,000 kronor,

dels ock till *Prov- och kompletteringskurser för hemvårdarinnor* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisat ett reservationsanslag av 72,500 kronor.

Stockholm den 8 december 1943.

Med undersåtlig vördnad.
